



בלתי-חוקיים בביתם

ישראל מנתקת בין האוכלוסייה הפלסטינית בגדה המערבית לזו שברצועת עזה

נייר עמדה

ישראל נוקטת בצעדים חד צדדיים שתכליתם למסד ולהנציח מציאות עובדתית ומשפטית חדשה, של הפרדה בין האוכלוסייה הפלסטינית המתגוררת ברצועת עזה לזו המתגוררת בגדה המערבית, תוך פגיעה במארג הזיקות החברתי, הכלכלי והתרבותי ביניהן,¹ בזכויות האדם של תושבי השטחים הפלסטיניים ובאפשרות העם הפלסטיני לממש את זכותו להגדרה עצמית.

מתחילת האינתיפאדה הנוכחית, פועלת ישראל בדרכים שונות על מנת להביא להפרדה בין הגדה המערבית לרצועת עזה, לפצל את האוכלוסייה הפלסטינית לשתי אוכלוסיות נפרדות, ולנתקן זו מזו. מדיניות זו הגיעה לשיאה בשנה האחרונה, עם הדרישה החדשה שהוצבה בפני תושבי השטחים שמענם הרשום הוא ברצועת עזה, להחזיק בהיתר שהייה בגדה המערבית, וכן עם הרחקתם של אלו מהגדה לעזה, בתואנה שהם "שוהים לא חוקיים" בגדה. במשטר היתרים חדש זה, הופכת ישראל, בצעד חסר תקדים וחסר בסיס משפטי, פלסטינים מן השטחים ל"שוהים בלתי חוקיים" בבתיהם שלהם.

ישראל דורשת מפלסטינים להחזיק בהיתר על מנת לשהות בביתם ועם משפחותיהם

"החל מחודש נובמבר 2007 תושב רצועת עזה השוה באי"ש נדרש להחזיק בהיתר 'שהייה ביהודה ושומרון' וההיתר נועד למטרה זו בלבד." כך נכתב במכתב רשמי מטעם דובר מתאם פעולות הממשלה בשטחים.² את ההיתר יש לבקש מהצבא, והוא תקף לשלושה חודשים בלבד. קבלת היתר שכזה מותנית בכך שהמבקש³ יוכיח שהות רצופה בגדה בשמונה השנים האחרונות, עליו להיות נשוי והורה לילדים, ללא מניעה ביטחונית או משטרתית כנגדו, ועליו להוסיף לבקשתו נימוק "הומניטארי".⁴ גם אם יעמוד המבקש בכל התנאים והקריטריונים המפורטים, יהיה הצבא רשאי לסרב לבקשתו.⁵

¹ רצועת עזה והגדה המערבית מהוות יחידה טריטוריאלית אינטגרלית אחת. עיקרון זה הוכר בהסכמים הבינלאומיים בין הפלסטינים ומדינת ישראל אשר נחתמו בחסות בינלאומית. ר' לדוגמא: סעי' XI(1) ו-XXXI(8) להסכם הביניים הישראלי-פלסטיני מיום 28.9.1995; סעיף 5 ל"הצהרת העקרונות" מיום 13.9.1993, החתומה על ידי ישראל ואש"ף; סעיף 23(6) להסכם עזה יריחו, "הסכם קהיר", שנחתם על ידי ישראל ביום 4.5.1994. הסכם הביניים עוגן בחקיקה הצבאית הפנימית של השטחים, ר' המנשר בדבר יישום הסכם הביניים (מנשר מס' 7). בית המשפט העליון הכיר אף הוא באינטגרליות של השטחים, בבג"ץ 7015/02 עג'ורי נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, פ"ד נו(3) 352.

² מכתב דובר המתפ"ש מיום 21.5.2008 אל המוקד להגנת הפרט.

³ הכתוב בזכר, אך חל על נשים וגברים כאחד.

⁴ סעיף יג במכתב דובר המתפ"ש לעיל.

⁵ עוד נכתב במכתב מדובר המתפ"ש, כי קשרי משפחה (כולל קשר נישואין) לפלסטינים שמענם הרשום בגדה המערבית, אינם מהווים כשלעצמם הנמקה הומניטארית המצדיקה את אישור הבקשה.

משטר היתרים חדש של ישראל שולל מפלסטינים את זכותם לבחור את מקום מגוריהם

כחלק ממאמציה להפריד בין עזה לגדה, חדלה ישראל מעדכון כתובותיהם של פלסטינים שעברו מעזה לגדה, תוך עשיית שימוש פסול בשליטה שלקחה לעצמה על מרשם האוכלוסין הפלסטיני.⁶ בהתאם לסעיף 28 לנספח III להסכם הביניים (הסכם אוסלו), הרשות הפלסטינית היא המוסמכת לעדכן את המען הרשום של תושביה במרשם האוכלוסין הפלסטיני, והצד הישראלי מחויב לעדכן את העתק המרשם שברשותו על פי הודעת הרשות על שינוי מען. לאחר פרוץ האינתיפאדה השנייה, הקפידה ישראל את הליך עדכון הכתובות מעזה לגדה המערבית בהעתק המרשם שבידה. עם הדרישה החדשה להיתר שהייה בגדה, המבוססת על המען הרשום - חוסמת ישראל את האפשרות לעבור ולהתגורר בגדה בפני פלסטינים שמענם הרשום הוא עזה, והופכת פלסטינים רבים החיים בגדה לעבריינים בדיעבד ובעל כורחם. משטר ההיתרים החדש מבטל למעשה את זכותם של פלסטינים לבחור את מקום מגוריהם, זכות המעוגנת הן בחוק הבינלאומי והן בפסיקה.⁷

מותר להתחתן – בתנאי שמיד תיפרדו

נישואין בין תושבי הרצועה והגדה אינם מהווים, לשיטת ישראל, קריטריון למתן היתר שהייה בגדה, כך שבפועל, מונעת ישראל מבני זוג מהגדה ומעזה לחיות יחד. נשים פלסטיניות המבקשות לעבור מהרצועה לגדה לשם נישואין, נדרשות על ידי ישראל להפקיד ערבות כספית גבוהה ולהתחייב כי ישובו לעזה בתום טקס נישואיהן. המוקד להגנת הפרט החל לעתור לבג"ץ בעניינן של נשים פלסטיניות מעזה, המבקשות לעבור לגדה המערבית כדי להשתתף בטקס כלולותיהן-שלהן ולהתחיל בחיים משותפים עם בני זוגן המתגוררים בגדה.⁸ באחת העתירות שהגיש המוקד הודיעה המדינה, בצעד חסר תקדים, כי הכלה והוריה יוכלו לעבור מעזה לגדה לטקס הכלולות, בתנאי שיפקידו סכום של 20,000 שקלים כערבון לחזרתם לרצועת עזה, והכוונה לחזרתם של כל השלושה, כולל הכלה הטרייה.⁹

מעבר "חד כיווני וחד פעמי" מהגדה לרצועה

בשל מדיניות ההפרדה בין עזה לגדה המערבית, נאלצות משפחות רבות לחיות בנפרד - אחד מבני הזוג בגדה והאחר בעזה, והם נפגשים רק בכפוף להיתרים שישראל סיפקה בצמצום רב עד לאחרונה. עתה, ביטלה ישראל את האפשרות להיכנס לעזה לביקור ולשוב לגדה. בכך הציבה ברירה יחידה בפני בני משפחות שכאלה - כדי לחיות יחד, עליהם לעבור לרצועת עזה ולא יהיה באפשרותם לשוב לגדה, כל עוד מקיימת ישראל את מדיניות ההפרדה הפסולה. בתגובה לבקשת אשה מהגדה להיכנס לרצועת עזה לבקר את בעלה החולה, כתב הצבא למוקד להגנת הפרט:

⁶ מרשם האוכלוסין הפלסטיני הנו מרשם אוכלוסין אחד, המשותף לעזה ולגדה המערבית כאחד.

⁷ האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות (1966) סעיף 12 (1); ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות אדם (1948) סעיף 13; בג"ץ 7015/02, עג'ורי ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית ואח', פסק דין, 3.9.2002; בג"ץ 1661/05, המועצה האזורית חוף עזה ואח' נ' ראש הממשלה ואח', פסק דין, 9.6.2005.

⁸ בג"ץ 3592/08, חמידאת ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית ואח'. צפייה בקישור: http://www.hamoked.org.il/news_main_heb.asp?id=544; בג"ץ 2430/08, אבו גאלי ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית ואח'. צפייה בעתירה בקישור: <http://www.hamoked.org.il/items/110410.pdf>; בג"ץ 2905/08, אבו שנאר ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית. צפייה בעתירה בקישור: <http://www.hamoked.org.il/items/110310.pdf>.

⁹ בג"ץ 3592/08, חמידאת ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית ואח'. תגובה מקדמית מטעם המשיבים, 5.8.2008, סעיף 5. צפייה בתגובה בקישור: <http://www.hamoked.org.il/items/110471.pdf>.

"המבקשת הינה תושבת קלקיליה הנשואה לתושב עזה ומבקשת להיכנס ולבקרו עקב מצבו. עקב חוסר הרשאה למטרה זו לא תאושר בקשתה. **ניתן לאשר היתר חד כיווני וחד פעמי לעזה** זאת במידה ותחליט להישאר ולחיות עם בעלה בעזה. לשם כך עליה לשנות את כתובתה לעזה ו/או להמציא התחייבות פלסי כי ברצונה לחזור לעזה, לחיות שם, ולא לשוב לאיו"ש".¹⁰

אמצעי נוסף בו נוקטת ישראל על מנת לכפות על פלסטינים לעזוב את הגדה לצמיתות הוא החתמה על התחייבות כי לא יחזרו אליה כתנאי למעברם לרצועה.¹¹ גם במקרים אלו מוכנה ישראל לאשר את שינוי המען במרשם האוכלוסין.¹² באחד המקרים שבטיפול המוקד, נסעו פלסטיני יליד חברון, המתגורר עם אשתו וילדיו ברצועה, ובנו לבקר את משפחתו שבגדה ולעמוד לצד אם המשפחה בעת ניתוח לכריתת רגלה. משביקש האיש לשוב לרצועה, סירב הצבא לבקשתו. הצבא סירב גם לבקשות להתרת מעברן של אשתו ובתו התינוקת מעזה לגדה. לאחר כשנה בה נקרעה המשפחה לשניים, הודיע הצבא כי מעברו של האב לרצועה יאושר, אם יתחייב בכתב כי לא ישוב עוד לגדה המערבית.¹³ דרישות אלה הן בבחינת ניסיון להעביר בכפיה תושבים מהגדה לרצועה שכן, בשל מדיניותה של ישראל, שינוי המען הרשום לעזה משמעו שלא יוכלו עוד לשוב לביתם בגדה. ישראל עושה שימוש לרעה בסמכויות המפקד הצבאי, ומנצלת את מצוקתן של המשפחות על מנת להרחיק פלסטינים מהגדה לצמיתות.

העברה בכפיה מהגדה לרצועת עזה

לאחרונה פועלת ישראל באופן אקטיבי לאיתורם והרחקתם הכפויה של פלסטינים מהגדה המערבית לרצועה, בטענה שהם "שוהים בלתי חוקיים" בגדה, היות שכתובתם רשומה ברצועת עזה והם לא מחזיקים ב"היתר שהייה" בגדה. במקרה אחד, בחודש מאי 2008, בשכונה באזור קלקיליה, עברו חיילי הצבא הישראלי לפנות בוקר מבית לבית, בחיפוש אחר תושבים שמענם הרשום הוא "עזה". שניים נעצרו בגין "שהות בלתי חוקית" והצבא החליט להרחיקם לרצועת עזה. האחד חי בגדה המערבית משנות השמונים, ואילו האחר כתשע שנים. שניהם נשואים, הורים לילדים ומפרנסים את משפחותיהם בגדה. רק בעקבות התערבות מהירה של המוקד להגנת הפרט, נמנעה בינתיים הרחקתם לרצועה: "לאחר פנייתכם, אליה צורפו מסמכים שונים ומגוונים, הוחלט באופן חריג ולפנים משורת הדין, שלא להרחיקו מן האזור באופן יזום, למרות היותו שוהה בלתי חוקי. נבקש להדגיש, כי אין באמור כדי להוות אישור לשהייתו של הנדון באזור מטעם המפקד".¹⁴

מציאות ההיתרים החדשה, ויש לציין - היתרים זמניים, הופכת את חייהם של הפלסטינים בגדה לבלתי נסבלים - אחת לשלושה חודשים קם אחד מבני הזוג בבוקר ואינו יודע אם בסופו של יום ישוב הביתה או ימצא עצמו מורחק לעזה. אם ירצו בני הזוג לשמור על התא המשפחתי, ייאלצו בני המשפחה שנותרו

¹⁰ מתוך מסמך שכותרתו "דוח מסורבים" אותו קיבלה הפונה במפקדת התיאום והקישור בקלקיליה (ההדגשה הוספה).
¹¹ כיום תלויות ועומדות בפני בית המשפט שתי עתירות, שהוגשו על ידי המוקד להגנת הפרט בשם פלסטינים שלא הצליחו לעדכן את כתובתם הרשומה מעזה לגדה, מקום מגוריהם בפועל. שתי העתירות מעלות שאלות עקרוניות אודות הסמכות והמקור החוקי לעדכון כתובות של פלסטינים במרשם האוכלוסין הפלסטיני: בג"ץ 660/08, **עאמר ואח' נ' מפקד כוחות הצבא ואח'**, צפייה בקישור: http://www.hamoked.org.il/news_main_heb.asp?id=449; בג"ץ 2387/08 **צבא ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדמ"ע ואח'**, צפייה בקישור: http://www.hamoked.org.il/news_main_heb.asp?id=496.
¹² ראה מכתב המוקד להגנת הפרט ליועץ המשפטי לגדה המערבית, 22.5.2008, בקישור: <http://www.hamoked.org.il/items/110520.pdf>.
¹³ בג"ץ 6180/08, **אמאם ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בשטחים הכבושים**. צפייה בקישור: http://www.hamoked.org.il/news_main_heb.asp?id=549.
¹⁴ מכתב מסגן מתן סולומוש מלשכת היועץ המשפטי בגדה המערבית למוקד להגנת הפרט, 29.5.2008.

מאחור לעבור לרצועה בעקבות בן הזוג שהורחק. במקרים כאלו מתנה ישראל את מעבר המשפחה לרצועה בשינוי רשמי של כתובת המגורים, ומעדכנת את שינוי המען במרשם, על אף ההקפאה שהטילה. זוהי "העברת-כפייה"¹⁵ לכל דבר ועניין, שכן לאור מדיניותה של ישראל, מען רשום ברצועה משמעו בפועל איסור כניסה לגדה ואובדן הזכות לחיות בה.

פלסטינים נדרשים להיתר כדי לחיות בגדה – מתנחלים לא

משטר ההיתרים החדש של ישראל חל רק על פלסטינים, האוכלוסייה המקורית של השטח הכבוש, ולא על המתנחלים, זאת על אף העובדה ששהייתם של המתנחלים בגדה מנוגדת באופן מוחלט לדין הבינלאומי ההומניטארי.

ישראל אינה מכירה בזכותם של פלסטינים להתגורר על אדמתם ועם משפחותיהם, ועושה שימוש ציני במרשם האוכלוסין כדי לשלול מהם זכויות אדם בסיסיות, כשבאותה עת ממש היא ממשיכה לתמוך במפעל ההתנחלות, לממנו ולהגן עליו. מתנחל אינו נדרש להוכיח כי הוא נשוי ואב לילדים, וכי יש נימוק הומניטארי לרצונו לחיות בגדה המערבית. ילדיהם של מתנחלים אינם נאלצים לחיות בצל הפחד, כי הצבא יקרע מהם את אחד מהוריהם וירחיקו מביתו.

בית המשפט העליון מכשיר את מדיניותה הפסולה של ישראל

מאז אפריל 2007 מסתמנת מדיניות ברורה של בג"ץ, אשר אינו מכיר בזכויותיהם הבסיסיות של הפלסטינים תושבי השטחים לבחור את מקום מגוריהם, לחיות עם בני משפחתם ולנוע בין שני חלקי השטח הכבוש: הרצועה והגדה. גם בעבר נמנע בית המשפט מלהכריע בסוגיית הגבלת התנועה בין שני החלקים, וקיבל את המגבלות שהטיל הצבא על חופש התנועה של תושבי השטחים; אך במקרים שהגיעו לעיונו, גם אם נמנע ממתן פסקי דין, השתמש בית המשפט בכוחו כדי לקדם פתרונות של פשרה בין הצדדים, ולאפשר את המעבר בהיעדרה של מניעה ביטחונית. מדיניות זו השתנתה - עתה מגבה בג"ץ בפסיקתו את החלטות הצבא, המונע את המעבר באופן גורף.

בפסקי דין שניתנו בעתירות המוקד להגנת הפרט, דחה בית המשפט את הדיון וההכרעה בסוגיה העקרונית של שינוי המען מעזה לגדה, אך קיבל את עמדות המדינה כשלב ביניים בהכרעה, ובכך נתן למעשה לאותן עמדות גושפנקה משפטית.¹⁶ כך, במקרה הראשון בו דרשה המדינה ערבות בסך 20,000 שקלים על מנת לאפשר מעבר של כלה מעזה לטקס כלולותיה-שלה בגדה, לא השתמש בית המשפט בכוח העומד לרשותו, ואישר את הדרישה.¹⁷ אישור בית המשפט מעניק לגיטימציה לדרישת המדינה להפקדת ערבות, דרישה שחזרה על עצמה בעתירות נוספות שהוגשו בנושא.¹⁸ במקרה אחר הכשיר בית המשפט שימוש שעשתה

¹⁵ אמנת ג'נבה (הרביעית) בדבר הגנת אזרחים בזמן מלחמה (1949), סעיף 49.

¹⁶ בית המשפט העליון איחד את הדיון העקרוני בארבע עתירות שהגיש המוקד להגנת הפרט בנושא המעבר בין עזה לגדה ושינוי המען. הדיון נקבע ליום ה-24 בספטמבר 2008. העתירות שיידונו הן: בג"ץ 660/08, **עאמר ואח' נ' מפקד כוחות הצבא ואח'**, צפייה בקישור: http://www.hamoked.org.il/news_main_heb.asp?id=449; בג"ץ 2387/08 **צבא ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדמ"ע ואח'**, צפייה בקישור: http://www.hamoked.org.il/news_main_heb.asp?id=496; בג"ץ 2905/08, **אבו שנאר ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית**. צפייה בעתירה בקישור:

<http://www.hamoked.org.il/items/110310.pdf>; בג"ץ 3592/08, **חמידאת ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית ואח'**. צפייה בקישור: http://www.hamoked.org.il/news_main_heb.asp?id=544.

¹⁷ בג"ץ 3592/08, **חמידאת ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית ואח'**, החלטה, 11.6.2008.

¹⁸ בג"ץ 2905/08, **אבו שנאר ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית**. צפייה בעתירה בקישור:

<http://www.hamoked.org.il/items/110310.pdf>; בג"ץ 2430/08, **אבו גאלי ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית ואח'**. צפייה בעתירה בקישור: <http://www.hamoked.org.il/items/110410.pdf>.

המדינה בארבעה ילדים שנותרו לבדם בעזה, כאמצעי לחץ וכערובה לחזרתה לרצועה של אמם, שנמצאה בגדה לטיפול רפואי חיוני. בית המשפט נעתר לדרישת המדינה, ואישר את מעבר הילדים לשהות עם אמם בגדה רק בכפוף לחתימת האם על התחייבות לשוב לעזה בתום הטיפולים.¹⁹ במקרה אחר, בו ביקשה פלסטינית מעזה לבקר את שלושת ילדיה הבגירים שחיים בגדה, אותם לא ראתה זה שנים, קיבל בית המשפט את עמדת המדינה, וסירב לאפשר את מעברה של האם, ואף פסק כי לפלסטינים "אין זכות קנויה להיכנס לישראל למטרה כלשהי, כולל מעבר לאזור יהודה ושומרון."²⁰ בפסקי דין אלו חורף בית המשפט, ללא נימוק משפטי או הסבר, את דינם של פלסטינים רבים לחיים של ניתוק ממשפחותיהם, ממכריהם ומיקריהם ומאפשר את המשכה של מדיניות הניתוק בין הגדה לעזה.

המוקד להגנת הפרט ובצלם מתריעים מפני הפגיעה הקשה בזכויות האדם הנובעת מצעדיה החד צדדיים של ישראל, ודורשים את ביטולם. יש למנוע כל צעד של העברה כפויה מהגדה המערבית לרצועת עזה ולהבטיח את חירויותיו של כל פלסטיני החי בגדה המערבית, ללא קשר למענו הרשום. יש לחדש לאלתר את חופש התנועה בין הגדה המערבית ורצועת עזה, ולהימנע מכל הסדר שמשמעו התניית שהייתו של תושב השטחים באיזה חלק מהם ברישיון או בהיתר. על הקהילה הבינלאומית למחות על הפרת זכויותיהם של הפלסטינים לחופש תנועה, לחיי משפחה ולקביעת מקום מגוריהם בכל מקום בשטחים הכבושים, ולפעול למען הבטחת זכויות אלו.

¹⁹ בג"ץ 726/08, אלעדלוני ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית ואח', פסק דין, 21.2.2008. צפייה בקישור: http://www.hamoked.org.il/news_main_heb.asp?id=464

²⁰ בג"ץ 9657/07, ג'רבוט ואח' נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית ואח', פסק דין, 24.7.2008 (הדגשה הוספה).